

ODDELEK ZA ETNOLOGIJO POMORSKEGA MUZEJA »SERGEJ MAŠERA« PIRAN

Uvod

V Pomorskem muzeju »Sergej Mašera« Piran sem kot kustosinja za etnologijo zaposlena skupaj z Zoro Žagar. Medtem ko se Zora Žagar posveča zlasti solinarstvu, ribištvu in oljarstvu, se sama ukvarjam predvsem s pomorstvom ter z drugimi gospodarskimi dejavnostmi in s temami, ki se nanj navezujejo. Leta 2003 sem največ časa namenila pripravi razstave in kataloga o mornariških uniformah, zaradi česar je bilo dokumentiranih in inventariziranih manj predmetov. V nadaljevanju navajam le svoje poročilo.

Zbiranje gradiva

Zbirala sem različne predmete, pisno in slikovno gradivo ter informacije o slovenskih pomorščakih in njihovem življenju v mornarici in zunaj nje. Največ gradiva je bilo zbranega med pomorščaki vojne mornarice Kraljevine Jugoslavije, vojne mornarice JLA ter trgoške mornarice.

Dokumente in fotografije o jugoslovanski vojni mornarici so muzeju podarili Jože Smerdu (štiri), Viktorija Žgur (štiri), Jožef Öhlhofer (dva), Svetozar Guček (15), o jugoslovanski kraljevi mornarici pa Karel Fišer (24), Eva Ritlop Kardos (štiri) in Marija Pegan (osem). Fotografije in drugo slikovno gradivo so nam podarili še 430. mornariški divizion Slovenske vojske (deset), Srednja poklicna in strokovna šola Bežigrad (pet), Splošna plovba Portorož (dva) in Rudi Lapornik, krojač, ki je šival uniforme za častnike Splošne plovbe in Luško kapitanijo (tri). Ta nam je podaril tudi večjo količino mornariških gumbov. Dele uniform so muzeju podarili še Jožef Öhlhofer (suknjič), Pavla Kortnik (častniško kapo), Srednja pomorska šola Portorož (mornarsko kapo) in Ciril Bratuž (osem različnih kosov uniforme). Jožef Öhlhofer je muzeju podaril tudi mapo s kartami Hidrografskega inštituta Jugoslovanske vojne mornarice v Splitu, ki so nastale med leti 1922 in 1952. V začasno hranjenje je muzej dobil uniforme štabnega vodnika mornarice Slovenske vojske Boštjana Kosije (komplet poletne in zimske slavnostne uniforme) in uniforme gojenca Vojne pomorske akademije Annapolis v ZDA, Mirana Balažica (osem kompletov uniform z vsemi dodatki). Odkupili smo še dve ladijski okni in mornariško skrinjo. Skupaj je bilo v trajno hranjenje pridobljenih 97, v začasno pa 63. Za razstavo in kat-

alog uniform sem pri akademskem slikarju Krunoslavu Medimorcu naročila izdelavo risb po predlogah iz različnih knjig. Muzej je odkupil 11 barvnih risb uniformiranih pomorščakov iz 18. in 19. stoletja.

Gradivo sem zbirala tudi po knjižnicah in arhivih. Iz Jugoslovanske kinoteke v Beogradu sem pridobila video kaseto z devetimi krajšimi dokumentarnimi filmi iz obdobja pred drugo svetovno vojno. To so različni nemi filmi s posnetki jugoslovanske vojne in trgoške mornarice. Zlasti zanimivi so posnetki, ki prikazujejo delo pomorščakov na ladjah in v mornariških oporiščih ter preživljanje prostega časa. Filmi prikazujejo tudi floto vojne mornarice, Pomorsko trgoško akademijo v Bakru in obisk kralja Petra v oporiščih vojne mornarice Kraljevine Jugoslavije. Posnetkov zaradi zaščite ne moremo predvajati, dokler jih ne odkupimo, kar nameravamo leta 2004.

Hrvaška kinoteka je muzeju podarila video kaseto s tremi nemimi filmi o jugoslovanski mornarici iz obdobja pred drugo svetovno vojno. Posnetka iz let 1933 in 1939 prikazujeta potovanje s potniško ladjo, film iz leta 1938 pa splovitev rušilca Zagreb Jugoslovanske vojne mornarice. V Slovenskem filmskem arhivu sem si ogledala 11 filmov, ki prikazujejo vojno in trgoško mornarico in izmed njih izbrala odlomke za film o slovenskih pomorščakih.

Na terenu sem pri nekdanjih pomorščakih in njihovih sorodnikih evidentirala več predmetov, zlasti uniform (devet), dokumentov (32) in fotografij (141). Ker slednjih imetniki muzeju niso želeli odstopiti, sem si jih sposodila. Fotografije smo v muzeju skenirali in shranili na CD-je. Fotografsko gradivo in dokumente sem zbirala tudi po različnih muzejih, v Arhivu RS in po knjižnicah. Nekateri od teh dokumentov (25) smo preslikali ali skenirali.

Dokumentacija muzejskih predmetov

Dokumentirani in inventarizirani so bili zlasti leta 2003 pridobljeni predmeti; inventariziranih je bilo sedem predmetov. Na terenu so bili posneti trije filmi. Fotografiranih je bilo 171 predmetov na 75 diapozitivih, medtem ko smo 70 manjših in

ploščatih predmetov, kot na primer epolete, različne oznake za uniforme in drugo, skenirali. Z digitalnim fotoaparatom sem slikala 34 predmetov. Skeniranih in shranjenih na CD je bilo tudi 155 fotografij, ki jih hrani muzej. Sočasno sem urejala tudi hemeroteke.

Raziskovalna dejavnost

Nadaljevala sem raziskovanje življenja pomorščakov. Največ pozornosti sem posvetila zbiranju informacij o nošenju mornariških uniform, o skrbi zanje in odnosu do njih ter o življenju v mornaricah. Informatorji so bili zlasti nekdanji pomorščaki in njihovi sorodniki iz različnih koncev Slovenije in Hrvaške (Marjan Povšnar, Jože Smerdu, Karel Fišer, Svetozar Guček, Breda Smolnikar, Viktorija Žgur, Rudi Lapornik, Slobodan Stepanović, Jadran Jerman, Ivan Konte, Hubert Flerin, Jožef Öhlhofer, Vladislav Mekuž itd.). Pri tem je bilo posnetih sedem avdio-kaset, več pogovorov z informatorji pa je bilo samo zapisanih. Zapiske in posnetke pogovorov sem prepisala in uredila. Informacije sem zbirala tudi v Pokrajinskem arhivu v Kopru, Arhivu RS in v Narodni in univerzitetni knjižnici.

Profesor Ivan Konte nam je iz nemščine brezplačno prevedel poročilo o odpravi avstro-ogrske vojne ladje Albatros na Salomonske otoke, prevod posnel na šest avdio-kaset in jih podaril muzeju. Besedilo je bilo prepisano in urejeno.

Precej časa mi je vzel prevod besedila dveh plakatov o uniformah avstro-ogrske vojne mornarice. Pri tem sta mi pomagala profesor Jože Hočevar in profesor Ivan Konte, ki je bil tudi sam pomorski častnik. Kljub temu smo imeli pri tem veliko težav, saj za nekatere stroke, čine in dele uniform nismo našli primernih slovenskih izrazov. Ker v daljni preteklosti v pomorstvu niso uporabljali slovenskih strokovnih izrazov, se s podobnimi težavami delavci muzeja pogosto srečujemo.

Restavriranje muzejskih predmetov

Restavrirani so bili zlasti predmeti, ki smo jih razstavili na razstavi V modrem in belem.

Večino predmetov je restavriral restavrador-konzervator Pomorskega muzeja »Sergej Mašera« Piran, Ciril Bratuž, manjše število (tekstil) pa so nam pomagali restavrirati v Slovenskem etnografskem muzeju v Ljubljani pod vodstvom Ane Motnikar.

Vodenje skupin po muzeju, pedagoška dejavnost in posredovanje gradiva

Po muzejskih zbirkah sem vodila 12 skupin in nekaj posameznikov. Trem skupinam osnovnošolcev sem predstavila muzej in muzejske dejavnosti. Napisala sem tudi vprašalnice za seminarsko nalogo učencev Osnovne šole Cirila Kosmača Piran.

Različne podatke o posameznih pomorščakih in pomorstvu, fotografsko gradivo in predmete sem posredovala 13 prosilcem, med katerimi je bilo največ dijakov ali študentov, raziskovalcev, sorodnikov in potomcev pomorščakov ter novinarjev.

Vladimirju Požegu iz Beograda smo poslali nad 100 fotokopij in pet fotografij o Jugoslovanski kraljevi mornarici in kapitanu bojne ladje Ivanu Kernu. Sorodnikom nekdanjih pomorščakov sem posredovala gradivo o Andreju Peganu, Vladimirju Pfeiferju, Ivanu Markunu, Vladimirju Štolfi, Ivanu Konteju, Vladislavu Mlekužu, Josipu Saksidi itd. Več posameznikov si je želelo ogledati tudi predmete, ki so jih muzeju podarili njihovi sorodniki ali znanci. Enemu izmed obiskovalcev sem pokazala tudi dokumente in fotografije Nogometnega kluba Piran. Fotografije in obvestila sem posredovala še reviji Svobodna misel in novinarki časopisa Primorske novice.

Zbrala in posredovala sem tudi gradivo za dokumentarni film Živeti z morjem Televizije Slovenija v režiji Boštjana Mašera in po scenariju Neve Kodelja. Svetovala sem jima in za film posodila 100 preslikav fotografij, nekaj pisem pomorščakov, svojih člankov in člankov drugih avtorjev. Ogledala sta si večje število predmetov (navtičnih predmetov, uniform ...), ki so razstavljeni na stalni razstavi ali pa so shranjeni v depozitu. Originalne predmete so večinoma posneli v muzeju. Pomagala sem tudi obleči »filmskega junaka - kapitana dolge plovbe Vladimirja Štolfo«.

V medijih (Radio Slovenija, Televizija Slovenija) sem z intervjuji predstavila razstavo V modrem in belem, s katero smo gostovali v KIC-u Mestnega muzeja Ljubljana. Obsežnejši članek o razstavi je izšel v reviji Anja.

Bila sem mentorica študentki etnologije in kulturne antropologije Poloni Fajdiga, ki je julija 2003 opravljala obvezno delovno prakso v Pomorskem muzeju »Sergej Mašera« Piran.

Razstavna dejavnost

a. Razstava V modrem in belem

V Kulturno-informacijskem centru Mestnega muzeja Ljubljana sem postavila razstavo mornariških uniform z naslovom V modrem in belem. Razstava je bila na ogled od 03. 07. do 08. 09. 2003.

Za ta namen je muzej kupil 14 torzov na stojalih, pri študentki oblikovanja pa sem naročila izdelavo 14 glav za lutke. Naredila sem koncept za razstavo, izbrala predmete in fotografsko gradivo ter napisala besedilo.

Z razstavo smo želeli javnosti pokazati mornariške uniforme iz zbirke pomorskega muzeja, zlasti tiste, ki na stalnih razstavah zaradi pomanjkanja prostora niso razstavljene. Le dve uniformi (uniformo štabnega vodnika Slovenske vojske Boštjana Kosija in predlog za bodoče uniforme dijakov Srednje pomorske šole Portorož, ki so ga izdelali dijaki Srednje obrtne in strokovne šole Bežigrad) smo si za razstavo sposodili.

Razstavili smo uniforme vojne in trgovske mornarice od obdobja Avstro-Ogrske do danes.

Z razstavo smo po eni strani prikazali razvoj uniformiranja v vojnih in trgovskih mornaricah, v katerih so v večjem številu služili tudi pomorščaki slovenskega rodu (mornarice Avstro-

Ogrske, Kraljevine Jugoslavije, Kraljevine Italije, SFRJ, RS, in uniforme, ki so jih nosili slovenski pomorščaki med drugo svetovno vojno), hkrati pa je razstava pripovedovala tudi o pomorščakih in njihovih vlogah v mornaricah. Nenazadnje je razstava prikazala tudi delček načina življenja pomorščakov, zlasti tisti, na katerega sta vplivala uniformiranje in oblačenje. Obiskovalci razstave so lahko izvedeli nekaj o izdelovalcih, nakupu, hranjenju in vzdrževanju uniform ter o njihovi drugotni funkciji, to je o uporabi uniforme po odhodu pomorščaka iz mornarice. Razstava se je zaključila s sklopom fotografij, ki so govorile o vplivu mornariških uniform na civilno oblačenje.

Na lutkah za steklenimi paravani je bilo razstavljenih 15 kompletnih uniform. Drugi predmeti so bili razstavljeni v vitrinah in v ambientalnih postavitvah za steklenimi paravani. Skupaj je bilo razstavljenih 120 predmetov. Ambient smo skušali obiskovalcem približati s pomočjo osmih velikih povečav, posamezne teme pa so bile natančneje predstavljene še s pomočjo 60 fotografij, dveh plakatov in filma, narejenega v ta namen.

Razstavo smo popestrili tudi z zvočnim zapisom. Odlomke iz rokopisa Spomini od popotovanja na Nj. VI. Ladije Saída 1898–1899 Ivana Rupnika, ki sem jih zbrala za ta namen, je v studiu TV Koper prebral igralec Vojko Belšak. Celotni na CD-ju shranjeni 20-minutni posnetek bomo predvajali tudi na stalni razstavi Slovenski pomorščaki v mornarici Avstro-Ogrske v matični muzejski hiši. Ob razstavi je bila natisnjena tudi zloženska.

b. Dokumentarni film Utrinki iz življenja mornarjev

Razstavo V modrem in belem je dopolnjeval 35-minutni film Utrinki iz življenja mornarjev, ki je bil narejen prav v ta namen. Naredili smo ga iz starejših filmov, ki jih hranijo v Zagrebški kinoteki Hrvatskega državnega arhiva in v Filmskem arhivu Arhiva RS. Film, zlasti nemi del, smo opremili tudi z zvokom. Izbrala sem glasbo in napisala besedilo, ki ga je v studiu TV Koper prebral Branko Laginja. Film z naslovom Utrinki iz življenja mornarjev je montiral Borko Radešček. Prikazuje vojno in trgovsko mornarico pred in po drugi svetovni vojni. Del, ki prikazuje obdobje pred drugo svetovno vojno (splavitev rušilca Zagreb leta 1938 in potovanja z največjo potniško ladjo trgovske mornarice Kraljevine Jugoslavije Kraljico Marijo leta 1933 in leta 1939), je na ogled tudi na stalni razstavi Slovenski pomorščaki 1918–1945 v Pomorskem muzeju »Sergej Mašera« Piran.

Obdobje po letu 1945 je prikazano s pomočjo filmov o mornarici JLA (zlasti o šolski ladji Galeb) in o ladjah Splošne plovbe Piran. Izbrali smo odlomke, ki najbolj nazorno prikazujejo oblačenje in način življenja pomorščakov na plovbi. Različne filme smo med seboj povezali z veznim besedilom.

c. Razstava o dr. Miroslavu Pahorju

Julija sem v okviru projekta Rastoča knjiga opremila izložbeno okno Ministrstva za notranje zadeve. V prostoru, namenjenem predstavitvi Občine Piran, smo predstavili prvega ravnatelja Pomorskega muzeja »Sergej Mašera« Piran, dr. Miroslava Pahorja, njegovo delo in pomorski muzej, ob tem pa opozorili tudi na sočasno razstavo V modrem in belem. Razstavljen so

bile knjige, fotografije, navtični predmeti in drobni, zlasti kovinski deli uniform. Razstava je bila na ogled od 15. julija do 18. avgusta 2003.

Bibliografija

- MARINAC, Bogdana 2003: V modrem in belem, Uniforme iz zbirke pomorskega muzeja »Sergej Mašera« Piran. Katalog št. 12. Pomorski muzej »Sergej Mašera« Piran.
- MARINAC, Bogdana 2003: V modrem in belem, Razstava mornariških uniform. Zloženska ob razstavi. Pomorski muzej »Sergej Mašera« Piran.
- MARINAC, Bogdana 2003: Utrinki iz življenja mornarjev. Dokumentarni film. Pomorski muzej »Sergej Mašera« Piran.

V modrem in belem, Uniforme iz zbirke Pomorskega muzeja »Sergej Mašera« Piran, Katalog št. 12

V drugi polovici leta 2003 sem večino časa porabila za pripravo knjige V modrem in belem. Napisala sem še zadnja poglavja, nekajkrat pregledala ostalo besedilo, ga dopolnila in nekoliko spremenila, nato pa oddala v pregled lektorju. Napisala sem povzetek, ki je preveden v italijanski, angleški in nemški jezik. Nato sem zbrala slikovno gradivo. Predmete smo fotografirali. Oktobra 2003 sem besedilo in fotografije oddala v tiskarno. Nato sem ves čas sodelovala pri grafični obdelavi knjige, pri prelomu in pripravi za tisk. Izdelala sem predlog za platnice in pomagala pri razporejanju fotografij. Knjiga obsega 190 strani in je opremljena s 77 črno-belimi fotografijami, tremi risbami, 114 barvnimi fotografijami predmetov in dvema prilogama - plakatoma uniform avstro-ogrske vojne mornarice.

Izobraževanje

- 16. 04. 2003 sem se v Mestnem muzeju Ljubljana udeležila predstavitve novega računalniškega programa za muzejsko dokumentacijo.
- 05.-06. 06. 2003 sem bila na Mednarodnem simpoziju Razstavljanje arhivskega in knjižničnega gradiva ter likovnih del na papirju, Standardi materialnega varovanja.
- 09.-10. 10. 2003 sem bila na zborovanju Slovenskega muzejskega društva v Ptuj.

Razno

Pri Radu Seifertu v Ljubljani sem naročila izdelavo 100 kopij svetinjc sv. Jurija. Izbrali smo embalažo in pripravili besedilo, ki je bilo prevedeno v italijanski in angleški jezik. Svetinjske kot spominek prodajamo v muzejski trgovini.

Datum prejema prispevka v uredništvo: 2. 7. 2004